

FOT.: ARCHIWUM BIURA WSPÓŁPRACY Z ZAGRANICĄ

tycznym rozwiązaniom w zakresie programów KA107 (mobilność edukacyjna z krajami partnerskimi) stosowanym przez polskie i zagraniczne szkoły wyższe, pogłębienia wiedzy o ww. krajach partnerskich oraz do nawiązania nowych kontaktów.

Przez trzy dni organizatorzy zapewnili uczestnikom wiele ciekawych spotkań i atrakcji, które pozwoliły na lepsze poznanie współuczestników wydarzenia.

W pierwszym dniu zaplanowano zwiedzanie Warszawy oraz uroczystą kolację, mającą na celu zintegrowanie uczestników. W kolejnym dniu wybrani uczestnicy prezentowali swoje uczelnie oraz sposoby realizacji działań w ramach KA107. Następnie uczestnicy zostali podzieleni na grupy dyskusyjne, w których każda z osób mogła przedsta-

wić swoje doświadczenia związane z wymianą studentów i pracowników. Wspólne wnioski przedstawiano na forum. Trzeci dzień był dniem podsumowania zdobytych informacji. Wszystkim uczestnikom uroczystie wręczono certyfikaty.

Dla pracowników Biura Współpracy z Zagranicą UZ seminarium było okazją do nawiązania nowych znajomości, pozyskania zagranicznych partnerów oraz podzielenia się dobrymi praktykami i doświadczeniem związanym z wymianą pracowników i studentów w ramach mobilności edukacyjnej i szkoleniowej krajów programu Erasmus+ z krajami partnerskimi.

XVI OGÓLNOPOLSKI TYDZIEŃ BIBLIOTEK 2019 POD HASŁEM *#BIBLIOTEKA: PERŁA REGIONU – BIBLIOTEKA AUGUSTIANÓW W ŻAGANIU*

Jolanta Patan

Barbara Juszcak

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego

Z okazji XVI edycji ogólnopolskiego programu Tydzień Bibliotek, którego celem jest m. in. promocja czytelnictwa i bibliotek w społeczeństwie, pragniemy przybliżyć i zaprezentować prawdziwą perłę naszego regionu - Bibliotekę Augustiańską w Żaganiu.

Zabytki należące do dawnego Opactwa Augustianów w Żaganiu, decyzją prezydenta Bronisława Komorowskiego w 2011 r., zyskały status Pomnika Historii (za cenniejsze uchodzą jedynie te wpisane na listę UNESCO - w woj. lubuskim należy do nich wyłącznie łęknicki Park Mużakowski).

Zespół Poklasztorny Augustianów składa się z: Kościoła p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, dawnego klasztoru augustianów, spichlerza klasztorowego i konwiktu. Ten zabytkowy kompleks można nazwać historyczno-architektonicznym pomnikiem opactwa istniejącego tutaj aż

Wyposażenie biblioteki stanowią także, wkomponowane w przestrzenie międzyokienne, rzeźbione regały na książki. Uwagę zwracają również dwa renesansowe globusy z 1640 r., pochodzące z niderlandzkiego warsztatu G. Bleau. Jeden z nich przedstawia mapę nieba, a drugi prezentuje glob ziemski.

526 lat. Augustianów sprowadził do Żagania książę Przemko Głogowski w 1284 r. Opactwo istniało w tym mieście aż do sekularyzacji zakonu, która nastąpiła w roku 1810. Pobyt i działalność augustianów odegrały istotną rolę w rozwoju, nie tylko miasta i regionu, lecz także całego Śląska. Żagań, za czasów augustianów, stał się ważnym ośrodkiem zarówno religijnym, jak i też naukowym i oświatowym (promieniującym na całe księstwo żagańskie). W Żaganiu pobierali nauki wybitni znawcy prawa kanonicznego i teologów, którzy byli cenieni w Europie.

Uniwersytecki poziom tej edukacji potwierdza zwłaszcza unikatowa biblioteka klasztorna, stynąca niegdyś z bogatego księgozbioru. Żagańska biblioteka, zwłaszcza od XV w., należała do najstynniejszych na Śląsku.

Działalność biblioteczna zakonników rozpoczęła się w Żaganiu w XIII w. Początkowo księgi (kodeksy przywiezione z Nowogrodu Bobrzańskiego) były przechowywane najprawdopodobniej w zakrystii. Salę biblioteczną utworzył pochodzący z Saksonii Ludolf Fabri. Był on wybitnym teologiem, kaznodzieją, kronikarzem i autorem licznych kazań. Uczestniczył w soborze w Pizie, stał się inicjatorem spisывania księgi klasztornej - cennego dzieła historiograficznego. Pisanie jej kontynuowali następcy Ludolfa. Za czasów opata Hermana (1347-1351) intensywnie zaczęto działać, znane na całą okolicę, skryptorium, w którym kopiowano dzieła oraz przepisywano teksty miejscowych autorów. Powstały w tym czasie m. in. *Morality św. Grzegorza*, rozważania na tle prawniczym Hermana, dzieła św. Hieronima. Biblioteka gromadziła w owym czasie głównie literaturę teologiczną, ale też księgi z zakresu prawa, medycyny czy nawet literatury przyrodniczej.

Klasztor (obok własnego skryptorium) korzystał również z usług innych pracowni, przede wszystkim wrocławskich. Księgozbiór biblioteki powiększał się również dzięki nabytkom od członków konwentu, legatom testamentowym oraz darowiznom.

Herman w roku 1342 ustanowił fundację, która wspomagała zakup książek dla konwentu. Była to pierwsza tego typu fundacja na Śląsku.

Ascezę i mistycyzm reprezentowało w książnicy ponad pięćdziesięciu autorów, m. in. św. Brygida Szwedzka, św. Bernard z Clairvaux, Jan Gerson. W książnicy znajdowała się również książeczka zatytułowana *Liber spiritualis gratie* autorstwa opata Szymona I, były to religijne wizje żagańskiej wdowy Doroty Behir (+1463).

W skryptorium żagańskim pracowali wybitni iluminatorzy- m. in. Henryk z Gubina i Marcin z Roudnic (zostawił po sobie piękne inicjały, którymi ozdobił jeden z tutejszych mszałów).

Po wydaniu przez Jana Gutenberga w 1455 roku pierwszej drukowanej Biblii, działalność skryptorium zaczęła słabnąć. W Żaganiu zaczęły się pojawiać pierwsze teksty drukowane.

Warto wspomnieć o autorach kazań i traktatów epoki średniowiecza: Janie Loebigu, delegacie na sobór w Konstancji oraz Bernardzie Fabri, uczestniku soboru reformistycznego w Bazylei (1434-1435).

W 1473 r. Biblioteka Augustianów w Żaganiu należała do największych na Śląsku, liczyła wtedy około 800 rękopisów. Mogły wtedy z nią konkurować jedynie biblioteki augustianów i dominikanów z Wrocławia oraz cystersów z Lubiąża, Henrykowa i Krzeszowa.

Biblioteka pod koniec XV wieku była w posiadaniu m. in. 12 kodeksów rękopiśmiennych *Biblii*, łacińskiego inkunabułu *Pisma Świętego* oraz arabskiego kodeksu *Pięcioksięgu Mojżesza* z 1291 r. Żagańscy augustianie gromadzili również dzieła znanych pisarzy literatury pięknej, takich jak: Petrarka, Owidiusz czy Boccaccio.

Żagańscy augustianie zgromadzili także znaczny zbiór ksiąg polskich autorów, m. in. traktaty Jakuba z Paradyża oraz prace Marcina z Opawy, Mikołaja z Błonia, Stanisława ze Skarbimierza, Macieja z Legnicy. Konwent był też w posiadaniu *Historii książąt polskich*, *Legendy o św. Jadwidze* oraz odpisów historycznych dokumentów polskich i statutów synodalnych polskich diecezji.

W 1730 r., za czasów opata Krzysztofa II, pożar miasta i klasztoru spowodował olbrzymie zniszczenia. Zdecydowano się wówczas na przebudowę całego kompleksu klasztor-

nego, nadając mu zachowany do dziś barokowy charakter.

Wielkie zasługi w dziele oświaty miał opat drugiej połowy XVIII wieku Ignacy Felbiger, wielki reformator szkolnictwa na Śląsku, a później (za wstawieniem cesarzowej Teresy) w całym państwie habsburskim. Wzór stanowił dla niego polski program Komisji Edukacji Narodowej. Dzięki jego staraniom, w Żaganiu drukowano książki dla polskich mieszkańców Śląska, w tym także ówczesny elementarz dla dzieci *Obiecadtło*, napisany przez tutejszego augustianina, Stanisława Rachocińskiego.

W latach 1795-1797 opat Benedykt Strauch polecił kanonikowi Józefowi Bredschneiderowi skatalogowanie księgozbioru. Zbiór liczył około 8000 tomów, ponad 3500 autorów, głównie z zakresu teologii, prawa i medycyny.

Po sekularyzacji zakonów, w roku 1810, według pełnomocnika rządu do spraw kasacji klasztorów na Śląsku Johanna Gustava Büschinga, biblioteka dysponowała katalogiem głównym oraz trzema katalogami specjalnymi: rękopisów, jurystów i miscellaneów.

W 1811 r., część księgozbioru przewieziono do Wrocławia, trafiło tam ok. 566 rękopisów, z czego czasy II wojny światowej przetrwało 518. Z 250 inkunabułów przejętych przez pruską administrację, we Wrocławiu przetrwały zaledwie 64 księgi. W 1824 roku Gimnazjum w Głogowie posiadało 151 tomów pochodzących z księżnicy żagańskiej.

Po II wojnie światowej księgozbiór uległ niestety dalszemu rozproszeniu, część zbiorów trafiła do Biblioteki Wojewódzkiej w Zielonej Górze, jako depozyt.

Obecnie w niższej części biblioteki znajdują się niemieckie książki z początku XX w., przeniesione z pobliskich parafialnych bibliotek. Dzieła należące do oryginalnego zbioru augustynów (od XVII do XIX wieku), wśród nich fragmenty *Biblii* z VIII wieku, ulokowane są w wyższej części księżnicy. Ogółem księgozbiór liczy około 2 tys. starych druków.

XVIII-wieczny wystrój biblioteki klasztornej zachował się niemal w nienaruszonym stanie. Jej wnętrze słynie z doskonałej akustyki, które zawdzięcza specjalnie ukształtowanemu sklepieniu. Jest to jedno z niewielu na świecie „sklepień szeptanych”.

Biblioteka znajduje się na piętrze wschodniego skrzydła dawnego klasztoru. Przed wejściem do księżnicy, po prawej stronie, znajduje się tablica, która została wymalowana na ścianie za czasów opata Jana Ignacego II. Zostali na niej wymienieni opaci, którzy najbardziej przyczynili się do rozwoju biblioteki augustiańskiej. Wejście do księżnicy jest ozdobione ażurową kratą, która jest wykonana z drutu miedzianego, zwijanego w kształt ślimacznicy i główek kwiatów. Nad kutymi drzwiami widnieje sentencja: *Hac patet ingressus doctrinas nosse volenti. Hic vitae functi voce silente docent* - „Ta brama stoi otworem dla tych, którzy chcą poznać naukę. Tutaj ci, którzy zeszli z tego świata uczą milczącym głosem”.

Wnętrze biblioteki podzielone jest na dwa pomieszczenia usytuowane na różnych poziomach, które są połączone schodami w otwartej arkadzie. Obie lokalizacje przykryte zostały spłaszczonymi kopułami, zdobionymi osiemnastowiecznymi polichromiami (wykonanymi przez wybitnego malarza Jerzego Wilhelma Neunhertza). Sklepienie pierwszego poziomu zdobi alegoria Kościoła Zwycięskiego. Na malowidle przedstawiono postacie symbolizujące: nauki ścisłe - *astronom*; sztukę - *muzyk*; handel - *żeglarz*. W drugiej

części biblioteki został namalowany fresk przedstawiający adorację Trójcy Świętej przez kanoników oraz apoteozę zgromadzenia, zawartą w scenach prezentujących działalność misyjną zakonu. Niezwykle interesujące są zwłaszcza sceny obrazujące dzieło św. Augustyna - nakaz studiowania, kopiowania uczonego pism i rozważań teologicznych. W południowej części fresku przedstawiono Augustyna na synodzie w Kartaginie w 411 r., gdzie cesarski komisarz uznał zwycięstwo katolików nad donatystami.

Wyposażenie biblioteki stanowią także, wkomponowane w przestrzenie międzyokienne, rzeźbione regaty na książki. Uwagę zwracają również dwa renesansowe globusy z 1640 r., pochodzące z niderlandzkiego warsztatu G. Bleau. Jeden z nich przedstawia mapę nieba, a drugi prezentuje glob ziemski.

Obecnie biblioteka ma charakter muzealny, można ją zwiedzać po uprzednim zgłoszeniu.

Księżnica stanowi również teren badawczy dla pracowników naukowych (po uzyskaniu odpowiedniego pozwolenia). W najbliższych latach planowany jest projekt dotyczący skatalogowania zbiorów, we współpracy z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną w Zielonej Górze.

Warto odwiedzić tę wspaniałą bibliotekę dawnego klasztoru augustynów, aby na własne oczy zobaczyć niezwykle miejsce mistrzowskiej materii, przesiąknięte duchem odległej przeszłości.

BIBLIOGRAFIA

Biblioteka Augustianów w Żaganiu. Pobrane z: <https://www.rmfm.fm/bajeczna-polska/show,141,biblioteka-augustianow-w-zaganiu.html> (14.03.2019).

Haczkiewicz, R. (2003). *Kościół Mariacki w Żaganiu*. Żagań: Dekograf.

Kowalski, S. (red.). (1999). *Klasztor Augustianów w Żaganiu. Zarys dziejów*. Zielona Góra: Zwornik.

Kucińska-Isaac, A. (oprac.). Żagań - poaugustiański zespół klasztorny. Pobrane z: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/zagan-poaugustianski-zespol-klasztorny-37> (14.03.2019)

Zespół Poklasztorny Augustianów. Pobrane z: <https://urzedmiasta.zagan.pl/turystyka/zabytki/zespol-poklasztorny-augustianow> (14.03.2019)

Obecnie w niższej części biblioteki znajdują się niemieckie książki z początku XX w., przeniesione z pobliskich parafialnych bibliotek. Dzieła należące do oryginalnego zbioru augustynów (od XVII do XIX wieku), wśród nich fragmenty Biblii z VIII wieku, ulokowane są w wyższej części księżnicy. Ogółem księgozbiór liczy około 2 tys. starych druków.